

Forfatter: Kidde, Harald

Titel: Udrag fra Jærnet

Citation: Kidde, Harald: "Jærnet", i Kidde, Harald: *Jærnet*, udg. af Knud Bjarne Gjesing ; Thomas Riis , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, isamarbejde med Nyt Dansk Litteraturselskab, cop. 1990, s. 433. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-kidde04ny-shoot-idm140608062973808/facsimile.pdf> (tilgået 30. april 2024)

Anvendt udgave: Jærnet

- 1793 leder af de parisiske sans-culottes. – *Dauphinen*: arvingen til den franske trone; efter Ludvig XVI's henrettelse jan. 1793 udråbte royalisterne hans 8-årige søn Ludvig (1785-95) til konge. Drengens mystiske død inspirerede mange svundlere til at påberåbe sig retten til tronen. – *Jøsefs Fornål*: 1. Mos. 41,56-57.
- 246 *den hellige Jacobs lyfledede Arme*: jf. s. 354. – *uden hellige Morgenstund, bebuder af Profetere*: formodentlig let omskrivning af linje fra J.O. Wallins julesalm: *Var halsad, skænt morgenstund* (1819).
- 247 *»Barnebønderne*: i tysk folketro og eventyrtradition vogter Fraa Holde over brønde, hvor små børn opstår og heites af storken. – *»Velkomst*: se n.t.s. 295.
- 248 *Nettelågs-Gardiner*: gardiner af fint, halvt gennemslagt stof.
- 250 *David's Ord til Goliath*: jf. 1. Sam. 17.
- 251 *»Små fiekorne stå i døren*: sangleg.
- 253 *Hvridløsning*: albino.
- 254 *Karoliner*: især om Karl XII's soldater. Som et knapt sidestykke til de skæbner, kapitlet opruller, kan nævnes en 'Karoliner' i ældre dansk digtning: Morten Vinge i St. St. Blichers *Brudstykker af en Landsbydøms Dagbog* (1824) – *Jacobs Stige*: 1. Mos. 28,12.
- 255 *»hin egne Saft*: »Blat ist ein ganz besond'rer Saft» (Mephistos ord i Goethes *Faust*) – *santa scala*: scala santa; den trappe, som Jesus if. overleveringen steg op ad til Pålus' palads. Genopbygger i Rom, hvor valfærdende stiger op ad den på knæene. – *Tatariet*: området ved nedre Volga – *»A Li Tschang Tscheng*: Wan li Ch'ang Ch'eng, »den titusind shi («omics») lange mur», en kinesiske mur.
- 256 *Gråmunkeholmen*: ældre navn på Riddarholmen i Stockholm, hvor de svenske kongers gravkirke ligger. – *Polux*: Kæror og P. er to kraftfulde tvillinger i græsk mytologi. – *»Sjuszarekungen*: Gustaf III (1746-92), svensk konge 1771-92. – *»Folkeslaget ved Leipzig*: se n.t.s. 114.
- 257 *»Subsidiekøppen*: i kraft af aftaler indgået 1805 og 1808 modtog Sverige engelske subsidier mod at kæmpe mod Napoleon. – *Fæoe*: pubelrån. – *Gustafs befestede Kæster*: Gustaf III odelagde landets økonomi, dels ved krige, dels ved et kostbart hof. – *80 ternes Hungerår*: se n.t.s. 169. – *Trollhätte-Kanal*: fuldførtes 1793.
- 258 *Sigvildsbør*: øgruppe v. Åland – *Porte*: primitivt hus, især om finske skorstensløse huse.
- 259 *Apostase*: ophøjelse til gud.
- 263 *celedongrøn*: dyb grøn farve. – *magnum magisterium*: se n.t.s. 235.
- 264 *Friherre Jacob Svante*: formentlig Gustaf Jakob Svante Fleetwood (1816-1903), brugsdeponent på Silboda 1848-73. – *Trossnas Falt*: exercerpåds for Värmlands regemente.
- 266 *»Goda gosse, gæstet tom* →: se n.t.s. 163. – *Gustavionerne*: Kidde anvender ordet alment om Gustav III's og Gustav IV Adolf's tilhængere og soldater. – *Kanslierne*: se n.t.s. 254.
- 267 *Stridshegeme*: formodentlig om musikerfamilien Stridsberg. – *Stenbjønnen*:

- lomme med snorebesætning. – *Mønsterulle*: forregneelse over soldater. – *Mångseiven*: Mangsöddälven.
- 268 *Thomas*: den vantro Thomas, Johs. 20,24-29. – *Tvangsloven*: ikke identificeret. – *Gezeli den Yngre*: Johannes Gezelius d. Y. (1647-1718), fra 1690 biskop i Åbo, fortsatte det arbejde, hans fader havde påbegyndt med det såkaldte *Bibelværk*, en svensk bibeloversættelse med forklaring til hvert enkelt vers. – *Familus*: sekretær for biskop el. medhjælper for universitetslærer. – *Dispositiones homileticæ*: betegnelsen mæglr i titlen på flere prædikeramninger, f.eks. hånd af Gezelius d. Æ. og Y. – *Nostafolk*: mølrisfolk. – *Kivikatt*: ikke identificeret. – *Lewenhaupt*: Adam Ludvig L. (1659-1719), feltherre, guvernør i Riga 1706. – *Jakob de la Gardie*: (1583-1652), fra 1608 øverstbefalende for de svenske styrker, der stormede zar *Vasij Schuskyj* (1552-1612) mod russiske oprørere og polske angribere; de svenske styrker drog ind i Moskva 1610.
- 269 *Gezeli testimonium in litteris et artibus*: G.'s vidnesbyrd i litteratur og kunst, dvs. de humanistiske fag. – *Lofvågernes* folk, hvorom der fortælles i *Odysseen*; da nogle af Odysseus' folk ved ankomsten til I.'s land havde spist af lotofrugter, nægtede de at drage videre. – *Skolar*: studerende, lærd. – *hin Sol i Gilead*: skal formodentlig være *Gibeon*, Jos. 10,12-13. – *Sammjeder*: nomadestamme i det nordlige Rusland. – *Gierns*: livdrabant, der sikrede Karl XII's flugt fra Poltava ved at overlade ham sin hest. – *den lamme og blødende Konge*: Karl XII overværede slaget ved Poltava fra en bære pga. et sår i foden. – *Major Wölfelt*: formentlig Magnus Johan W. (f. 1680'erne, d. i slaget v. Poltava). – *Færdene for 100 År siden*: se n.s. 268.
- 270 *Tsar Peter*: Peter I den Store (1672-1725), zar 1682-1725. – *Postus euxinus*: latinisering af den græske betegnelse for Det sorte Hav. – *Wironesch*: by ved floden af samme navn, der løber gennem det mellemste Rusland. – *Epistolæ ex ponto* og *Tristia*: to værker af *Naso*: Publius Ovidius N., romersk digter (43 f.Kr. – 17 e.Kr.), begge bøger skrevet i landflygtighed ved Sortehavet. *Epistolæ ex ponto*, »Breve fra havet«, er en bøn om at komme hjem, og i *Tristia* beklager digteren sin hårde skæbne. – *Lefort*: François L. (1656-99), schweizisk officer i russisk tjeneste, ledede erobringen af Azov 1695-96. – *Gordon*: Patrick G. (1635-99), skotsk general i russisk tjeneste, organiserede den russiske hær efter vestligt mønster. – *Lewenhaupt Bureau*: bureau, der formidlede kontakten mellem de svenske krigsfanger i Rusland og hjemlandet; opkaldt efter Lewenhaupt (se n.s. 268), der selv døde i Rusland. – *hele Auras Rige*: Aura er en personifikation af Finland. – *Gönnögagap*: i nordisk mytologi det tomme rum før verdens skabelse. – *de Finner, som Karl IX ...*: Karl IX opmuntrede især finnerne til at bosætte sig i det tyndt befolkede Värmland gennem bekendtgørelsen: *Vår koncept för finnar, som torpställe upptagit hava och byggt bygga* (1583). Siden blev den finske befolkningsgruppe udsat for forfølgelse af svenskerne.
- 271 *Gregorii testimonium*: læs *Gezeli* t., se n.s. 269. – *finske Tjulekalendre*: formentlig kalenderstave med angivelse af helligdage etc. – *Agricolæ Testa-*